

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра суспільних дисциплін

07-03-270М

Методичні вказівки
до підготовки семінарських занять
з навчальної дисципліни
«ІСТОРІЯ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА»
HISTORY OF PRIMITIVE SOCIETY

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського)
рівня за освітньо-професійною програмою «Історія»
спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)»
денної і заочної форм навчання

for applicants of I (bachelor's) level of education
specialties 014 Secondary education (014.03 History)

Рекомендовано науково-
методичною радою ННІЕМ
Протокол № 12 від 20.11.2020 р.

Рівне – 2020

Методичні вказівки до підготовки семінарських занять з навчальної дисципліни «Давня і середньовічна історія України» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Історія» спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)» денної і заочної форм навчання [Електронне видання] / Олексін Ю. П., Шевчук Т. Є. – Рівне : НУВГП, 2020. – 49 с.

Укладачі: Олексін Ю. П., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри суспільних дисциплін;
Шевчук Т. Є., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри суспільних дисциплін.

Відповідальний за випуск: Олексін Ю. П., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри суспільних дисциплін

Керівник групи забезпечення спеціальності

Олексін Ю. П.

© Олексін Ю. П.,
Шевчук Т. Є., 2020
© НУВГП, 2020

ЗМІСТ

Вступ	4
Теми семінарських завдань	6
Тематика та зміст семінарських занять	7
Тематика лекцій з дисципліни «Історія первісного суспільства»	42
Підсумковий контроль знань з дисципліни (перелік питань до заліку)	45
Список рекомендованої літератури	48

ВСТУП

Підготовка майбутнього фахівця до професійної педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах набуває надзвичайної ваги особливо в сучасних умовах, у період реформування освіти. Навчання здобувачів вищої освіти I (бакалаврського) рівня вимагає серйозної підготовки, зусиль в оволодінні найновішими формами, методами, засобами професійної діяльності.

Дисципліна «Історія первісного суспільства» посідає важливе місце в загальній структурно-логічній схемі підготовки фахівця. Вона належить до циклу професійної підготовки, пов'язаної з вивченням історичних обставин появи та життя первісних людей.

Первісна історія – як відносно самостійна складова всесвітньої історії – досліджує найдавніші етапи виникнення та розвитку людства. Вона започатковує вивчення історичного процесу як такого. Історія первісного суспільства вивчає походження людини, зародження і початковий розвиток її господарської і суспільної діяльності, виникнення і розвиток матеріальної та духовної культури. Звернення до історії первісного суспільства дозволяє пояснити такі явища в цивілізаційному розвитку як політичні, міжетнічні, міжрелігійні, расові проблеми.

Вивчення теоретичного матеріалу супроводжується практичними заняттями, роздатковим та відеоматеріалом за розділами дисципліни.

Навчальна дисципліна належить до складової освітньо-професійної програми, що забезпечує набуття загальних та фахових компетентностей.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення курсу передбачає наявність базових знань із дисциплін: «Археологія», «Історія слов'янських народів (давні і середні віки)», «Вступ до спеціальності»; роботу над вивченням спеціальної літератури, активної роботи на

заняттях, самостійну роботу та виконання окреслених завдань.

Семінарське заняття є однією з найважливіших форм навчального заняття у закладі вищої освіти. Семінари проводяться з основних тем навчальної програми і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою.

Головна мета семінарських занять – опанування студентами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем курсу, навчання їх елементам творчого застосування отриманих знань на практиці.

Основними завданнями семінарських занять є:

- закріплення у студентів теоретичних знань;
- оволодіння ними науковим апаратом, навичками усного і письмового викладання навчального матеріалу;
- залучення їх до науки, наукових досліджень;
- прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень та висновків.

Основою для підготовки студентів до семінарських занять є тематичні плани. При підготовці до семінарського заняття студент повинен всебічно розглянути і засвоїти питання, що були предметом лекції та винесені на практичний розгляд. У процесі підготовки студент має чітко усвідомити зміст питань, що виносяться на обговорення. Варто законспектувати найважливіші теоретичні положення. Високу оцінку студент отримує лише тоді, коли він вільно володіє матеріалом, логічно і чітко обґрунтовує свою відповідь.

Виступ на семінарському занятті доречно розпочати зі вступу. Далі – розкрити зміст питання, зробити висновки і узагальнення, висловити власну позицію щодо проблеми яка вивчається. Відповідь повинна бути чіткою, логічною, аргументованою.

Завершується семінарське заняття заключним словом викладача, в якому підсумовується робота групи, аналізується ступінь розкриття теми, оцінюються всі форми участі студентів на семінарі.

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кіл-ть год. денна форма	Кіл-ть год. заочна форма
1	ВСТУП ДО ПРЕДМЕТУ «ІСТОРІЯ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА»	1	-
2	ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ПЕРВІСНОЇ ІСТОРІЇ	1	1
3	ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУ АНТРОПОГЕНЕЗУ	1	1
4	ДОБА ПРАОБЩИНИ. АНТРОПОГЕНЕЗ	1	-
5	ЕПОХА РОДОВОЇ ОБЩИНИ. ОБЩИНА ПЕРВІСНИХ МИСЛИВЦІВ ЗБИРАЧІВ ТА РИБАЛОК.	2	1
6	ПЕРВІСНЕ СУСПІЛЬСТВО ПЕРІОДУ РОЗКВІТУ РОДОВОЇ ОБЩИНИ	2	1
7	СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПОЧАТКУ РОЗПАДУ ПЕРВІСНОГО ЛАДУ	1	-
8	ШЛЯХИ І ФОРМИ РОЗКЛАДУ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА	1	1
9	КУЛЬТУРА ПЕРВІСНИХ СУСПІЛЬСТВ	2	-
10	ПЕРВІСНЕ СУСПІЛЬСТВО І ЦИВІЛІЗАЦІЯ	2	1
	Разом	14	6

ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття №1

ТЕМА: ВСТУП ДО ПРЕДМЕТУ "ІСТОРІЯ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА"

ПЛАН

1. Визначення науки. Предмет і значення первісної історії
2. Хронологія і періодизація історії первісного суспільства
3. Поняття джерел первісної історії. Класифікація джерел
4. Загальна характеристика основних етапів первісної історії

Запитання для самоконтролю

1. Що вивчає предмет «Історія первісного суспільства»?
2. Які завдання стоять перед предметом «Історія первісного суспільства»?
3. Що таке «відносна» та «абсолютна» хронологія?
4. Назвіть основні періодизації історії первісного суспільства.
5. Які джерела з первісної історії відносять до основних та неосновних?
6. Скільки основних етапів розвитку нараховує історія первісного суспільства?

Методичні рекомендації.

Відповідаючи на перше запитання, потрібно розкрити поняття предмету та об'єкт вивчення первісної історії, сформулювати мету та завдання курсу «Історія первісного суспільства».

Друге запитання присвячено розгляду проблемам хронології та періодизації первісної історії. Слід розкрити поняття «абсолютної» та «відносної» хронології;

охарактеризувати археологічну, історичну, антропологічну та геологічну періодизації історії первісного суспільства, вказати на їхні переваги та недоліки.

У третьому запитанні слід виокремити та проаналізувати основні (етнологічні, археологічні, антропологічні) та неосновні (данні інших гуманітарних наук: мовознавчі, писемні та ін.) джерела з історії первісного суспільства.

У четвертому запитанні необхідно охарактеризувати основні етапи первісної історії: праобщину, родову общину та протоселянську сусідську общину, подати хронологію цих періодів та коротко вказати на основні досягнення людства на кожному з етапів.

Підручники, посібники

1. Алексеев В. П., Першиц А. И. История первобытного общества : учебник для студентов вузов. Москва : ООО Издательство Астрель, 2004.
2. Залізник Л. П. Первісна історія України : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1999.
3. Молева Н. В., Сивкина Н.Ю. История первобытного общества : учебное пособие. Нижний Новгород : ННГУ, 2011.
4. Першиц А. И., Монгайт А. П., Алексеев В. П. История первобытного общества : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Высш. школа, 1982.
5. Станко В. Н., Гладких М. И., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства. Київ : Либідь, 1999.

Монографії, статті.

1. Бейли Д., Седдон Т. Доисторический мир. Москва : Росмэн, 1995.
2. Борисковский П. И. Древнейшее прошлое человечества. Ленинград : Наука, 1979. 240 с.

3. Георгиевский А. Б. Эволюционная антропология (историко-научное исследование). СПб. : Нестор-История, 2009.
4. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза / Отв. ред. Ю. В. Бромлей. Москва : Наука, 1983.

Аудиторна робота: усне опитування, співбесіда, заслуховування доповідей, дискусія, робота з тестами, робота з понятійним апаратом.

Семінарське заняття №2

ТЕМА: ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ПЕРВИСНОЇ ІСТОРІЇ

ПЛАН

1. Поняття історичного джерела
2. Етнологічні джерела
3. Археологічні джерела
4. Антропологічні джерела
5. Данні інших природничих і гуманітарних наук

Запитання для самоконтролю

1. Що таке історичне джерело?
2. Які є джерела з історії первісного суспільства?
3. Що є об'єктом дослідження етнології?
4. На які категорії етнологія поділяє усі первісні племена?
5. Що є об'єктом дослідження археології?
6. Які методи археології зі збору джерел Ви знаєте?
7. Що є об'єктом дослідження антропології?
8. Що таке глотохронологія?
9. Що є історичними джерелами з історії первісного суспільства?

10. Що таке топоніміка?

Методичні рекомендації

Відповідаючи на перше запитання потрібно дати визначення та розкрити суть історичного джерела. Окрім цього, з огляду на предмет “Історія первісного суспільства” необхідно умовно поділити всю джерельну базу на основні та додаткові.

Друге запитання присвячено розгляду етнологічним джерелам. Потрібно охарактеризувати етнологічні джерела та розкрити основні методи з їх збору (метод польового дослідження).

У третьому запитанні необхідно охарактеризувати археологічні джерела та методи їх накопичення.

Четверте питання присвячено антропологічним джерелам. Потрібно розкрити суть, зміст та методи антропології в дослідженні найдавнішого минулого людства.

П’яте питання присвячено даним інших природничих та гуманітарних наук, які складають додаткову або неосновну групу джерел первісної історії.

Необхідно розкрити суть та зміст історичних, лінгвістичних, геологічних, палеозоологічних, палеоботанічних, палеоастрономічних, палеокліматичних джерел з ІПС.

Підручники, посібники

1. Алексеев В. П., Першиц А. И. История первобытного общества : учебник для студентов вузов. Москва : ООО Издательство Астрель, 2004.
2. Залізник Л. П. Первісна історія України : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1999.
3. Молева Н. В., Сивкина Н.Ю. История первобытного общества : учебное пособие. Нижний Новгород : ННГУ, 2011.

4. Першиц А. И., Монгайт А. П., Алексеев В. П. История первобытного общества : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Высш. школа, 1982.
5. Станко В. Н., Гладких М. И., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства. Київ : Либідь, 1999.

Монографії, статті

1. Алексеев В. П. Становление человечества. Москва : Политиздат, 1984.
2. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза / Отв. ред. Ю. В. Бромлей. Москва : Наука, 1983.
3. Борисковский П. И. Древнейшее прошлое человечества. Ленинград : Наука, 1979. 240 с.
4. Верещагин Н. К. Записки палеонтолога. Ленинград : Наука, 1981.

Аудиторна робота: усне опитування, співбесіда, заслуховування доповідей, дискусія, робота з тестами, робота з понятійним апаратом.

Семінарське заняття №3

ТЕМА: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУ АНТРОПОГЕНЕЗУ

ПЛАН

1. Місце людини в тваринному світі
2. Рушійні сили процесу антропогенезу
3. Найдавніші еволюційні витоки людства
4. Проблема прабатьківщини людства
5. Австралопітеки: систематика та антропологічні особливості

6. *Homo habilis* (Людина вміла) та її роль в антропогенезі

Запитання для самоконтролю

1. Які чинники свідчать про тваринне походження людини?
2. Що таке атавізми і рудименти?
3. Які є рушійні сили процесу антропогенезу?
4. Проаналізуйте африканську теорію прабатьківщини людства
5. Проаналізуйте азійську (мультирегіональну) гіпотезу прабатьківщини людства.
6. Проаналізуйте гіпотезу позатропічної прабатьківщини людства.
7. З якими викопними приматами пов'язують найдавніші еволюційні витоки людства?
8. Хто відноситься до ранніх “*Homo*”?
9. На які види розділено родину австралопітекових?
10. Які представники відносяться до виду *Homo habilis*?

Методичні рекомендації

Відповідаючи на перше запитання з'ясувати місце людини в системі тваринного світу через призму біологічних та соціальних чинників.

Друге запитання присвячено з'ясуванню рушійних сил процесу антропогенезу. Необхідно розкрити соціальний фактор «олюднення» мавп та біологічний (об'єм та розвиток мозку, прямоходіння та наявність розвинутого зап'ястка та руки).

У третьому запитанні простежити найдавніші еволюційні витоки людства. Необхідно описати морфофізіологічні характеристики таких представників як ІДУ (істота Дарвіна з Месселю), Сааданіуса хіджаазенсіса, єгиптопітека, дріопітеків, сивапітеків. На даному матеріалі

потрібно простежити еволюційні зміни, що відбувалися с цими найдавнішими представниками.

Четверте питання присвячено проблемі прабатьківщини людства. Потрібно розкрити основні гіпотези: африканську, азійську (мультирегіональну), позатропічну.

П'яте питання присвячено огляду родини австралопітекових, до якої останнім часом було віднесено і ранніх «Номо» (Сахелантропа Чадського, Оrrorіна, Ардіптека (Арді) рамідуса) а також грацильних австралопітеків (афарського, африканського, седібу). На даному матеріалі потрібно простежити еволюційні зміни, що відбувалися с цими найдавнішими представниками людства.

У шостому питанні необхідно розкрити морфофізіологічні особливості Номо habilis (презінджантропа, рудольфської людини). Розкрити їхнє місце в системі еволюції людини.

Підручники, посібники

1. Алексеев В. П., Першиц А. И. История первобытного общества : учебник для студентов вузов. Москва : ООО Издательство Астрель, 2004.
2. Залізник Л. П. Первісна історія України : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1999.
3. Молева Н. В., Сивкина Н.Ю. История первобытного общества : учебное пособие. Нижний Новгород : ННГУ, 2011.
4. Першиц А. И., Монгайт А. П., Алексеев В. П. История первобытного общества : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Высш. школа, 1982.
5. Станко В. Н., Гладких М. І., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства. Київ : Либідь, 1999.

Монографії, статті

1. Алексеев В. П. Становление человечества. Москва : Политиздат, 1984.
2. Борисковский П. И. Древнейшее прошлое человечества. Ленинград : Наука, 1979. 240 с.
3. Георгиевский А. Б. Эволюционная антропология (историко-научное исследование). СПб. : Нестор-История, 2009.
4. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Часть I. Австралопитеки. Часть II. Ранние Номо. Москва. Чита : ЗИП Сиб. УПК, 2002.
5. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Архантропы. Гоминиды, переходные от архантропов к палеоантропам. Москва : Едиториал УРСС, 2004.
6. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Палеоантропы. Москва : КомКнига, 2006.
7. Елинек Я. Большой иллюстрированный атлас первобытного человека. Прага : Артрия, 1985.
8. Зубов А. А. Палеоантропологическая родословная человека. Москва, 2009.
9. Зубов А. А. Становление и первоначальное расселение рода Номо. СПб : Алетейя, 2011.
10. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза / Отв. ред. Ю. В. Бромлей. Москва : Наука, 1983.
11. Назаренко В. А., Попов А. А., Глебова В. Д. Изучение эволюции органического мира : методическое пособие для учащихся, студентов и преподавателей. Ульяновск : ИПК ПРО, 1999.
12. Ламберт Д. Доисторический человек: Кембриджский путеводитель. Ленинград, 1991.

Аудиторна робота: усне опитування, співбесіда, заслуховування доповідей, дискусія, робота з тестами, робота з понятійним апаратом.

Семінарське заняття №4

ТЕМА: ДОБА ПРАОБЩИНИ. АНТРОПОГЕНЕЗ

ПЛАН

1. Загальна характеристика доби праобщини.
2. Роль мисливства та збиральництва в праобщині
3. Архантропи
4. Палеоантропи
5. Час і місце виникнення неоантропа
6. Матеріальна культура праобщини

Запитання для самоконтролю

1. Фізичний тип ромапітеків.
2. Фізичний тип дріопітеків.
3. На які біологічні види поділяють австралопітеків?
4. Фізичний тип пітекантропів.
5. Фізичний тип неандертальців.
6. Розкрити проблему прабатьківщини людства.
7. Де було вперше виявлено кісткові рештки кроманьйонця?
8. Які існують гіпотези на час і місце виникнення *Homo sapiens*?
9. Скільки основних рас нараховує людство?
10. Які чинники впливали на формування рас?

Методичні рекомендації

Відповідаючи на перше питання потрібно розкрити суть праобщини як першої і найдавнішої соціально-економічної формації, визначити основні етапи її розвитку

та охарактеризувати тогочасні умови для проживання людства.

Друге питання присвячено основним формам господарської діяльності найдавніших людських колективів – мисливству та збиральництву часів праобщини. Потрібно охарактеризувати та порівняти наведені форми, вказати на їх переваги та недоліки.

У третьому питанні потрібно дати загальну морфофізіологічну характеристику найдавніших предків людини – людей працюючих (*Homo ergaster*) та людей прямо ходячих (*Homo erectus*) з їхніми представниками – дманіською людиною, пітекантропами (яванськими і африканськими), синантропами, гейдельберзькою людиною.

Четверте питання присвячено палеоантропам, які в навчальній літературі відомі як неандертальці. Слід дати загальну морфо-фізіологічну характеристику та здійснити порівняння раних та пізніх неандертальців Європи та Азії.

Даючи відповідь на п'яте питання необхідно вказати час і місце виникнення людини сучасного фізичного типу. Проаналізувати гіпотези походження і основні осередки виникнення *Homo sapiens*, зокрема теорії моноцентризму та поліцентризму.

У шостому питанні потрібно розглянути матеріальну культуру людства часів праобщини. Слід детально описати основні знаряддя праці, якими користувалися найдавніші та давні люди (олдувайська, ашельська та мустьєрська археологічна культура), проаналізувати зміни у техніці виготовлення знарядь праць. Окремо слід наголосити на тогочасних палеокліматичних умовах, в яких жили і творили історію найдавніші людські колективи.

Підручники, посібники

1. Алексеев В. П., Першиц А. И. История первобытного общества : учебник для студентов вузов. Москва : ООО Издательство Астрель, 2004.
2. Залізник Л. П. Первісна історія України : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1999.
3. Молева Н. В., Сивкина Н.Ю. История первобытного общества : учебное пособие. Нижний Новгород : ННГУ, 2011.
4. Першиц А. И., Монгайт А. П., Алексеев В. П. История первобытного общества : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Высш. школа, 1982.
5. Станко В. Н., Гладких М. И., Сегада С. П. Історія первісного суспільства. Київ : Либідь, 1999.

Монографії, статті

1. Алексеев В. П. Становление человечества. Москва : Политиздат, 1984.
2. Борисковский П. И. Древнейшее прошлое человечества. Ленинград : Наука, 1979. 240 с.
3. Георгиевский А. Б. Эволюционная антропология (историко-научное исследование). СПб. : Нестор-История, 2009.
4. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Часть I. Австралопитеки. Часть II. Ранние Номо. Москва. Чита : ЗИП Сиб. УПК, 2002.
5. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Архантропы. Гоминиды, переходные от архантропов к палеоантропам. Москва : Едиториал УРСС, 2004.
6. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Палеоантропы. Москва : КомКнига, 2006.
7. Елинек Я. Большой иллюстрированный атлас первобытного человека. Прага : Артрия, 1985.

8. Зубов А. А. Палеоантропологическая родословная человека. Москва, 2009.
9. Зубов А. А. Становление и первоначальное расселение рода Ното. СПб : Алетейя, 2011.
10. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза / Отв. ред. Ю. В. Бромлей. Москва : Наука, 1983.
11. Назаренко В. А., Попов А. А., Глебова В. Д. Изучение эволюции органического мира : методическое пособие для учащихся, студентов и преподавателей. Ульяновск : ИПК ПРО, 1999.
12. Ламберт Д. Доисторический человек: Кембриджский путеводитель. Ленинград, 1991.

Аудиторна робота: усне опитування, співбесіда, заслуховування доповідей, дискусія, робота з тестами, робота з понятійним апаратом.

Семінарське заняття №5

ТЕМА: ЕПОХА РОДОВОЇ ОБЩИНИ. ОБЩИНА ПЕРВІСНИХ МИСЛИВЦІВ ЗБИРАЧІВ ТА РИБАЛОК.

ПЛАН

1. Виникнення общинно-родового ладу.
2. Матеріальна культура доби пізнього палеоліту-мезоліту
3. Соціальні відносини в ранньопервісній общині
4. Родо-племінна організація та організація влади в ранньопервісній общині
5. Криза мисливсько-збиральницького господарства

Запитання для самоконтролю

1. Які причини виникнення общинно-родового ладу?
2. Що таке екзогамія?

3. Що таке ендогамія?
4. Дайте визначення терміну «матріархат».
5. Охарактеризуйте матеріальну культуру доби пізнього палеоліту.
6. Охарактеризуйте матеріальну культуру доби мезоліту.
7. Дайте визначення термінам «рід» та «община».
8. Опишіть основні риси родо-племісної організації та організацію влади у ранньопервісній общині.
9. Вкажіть на причини кризи мисливсько-збиральницького господарства.
10. Які заходи здійснювали давні люди, щоб подолати кризи мисливсько-збиральницького господарства?

Методичні рекомендації

Відповідаючи на перше запитання слід проаналізувати причини виникнення общинно-родового ладу, з'ясувати вплив навколишнього природного середовища, еволюційні процеси та роль перших шлюбних заборон на формування нової соціально-економічної формації.

Друге запитання присвячено огляду матеріальної культури часів пізнього палеоліту (оріньяк, соютре, мадлен) та мезоліту (культура лінгбі, терденуазька, меглемозе).

У третьому запитанні необхідно розкрити соціальні відносини, що панували за часів первісних мисливців, збирачів та рибалок. Описати гендерні та шлюбно-сімейні відносини в ранньородових колективах.

В четвертому питанні потрібно проаналізувати родоплемінну організацію та організацію влади в ранньопервісній общині.

П'яте питання присвячено проблемі кризи мисливсько-збиральницького господарства. Потрібно проаналізувати основні причини, що призвели до кризи

(демографічний вибух, зміна кліматичних умов, хижацьке полювання) та шляхи виходу з неї.

Підручники, посібники

1. Алексеев В. П., Першиц А. И. История первобытного общества : учебник для студентов вузов. Москва : ООО Издательство Астрель, 2004.
2. Бродянский Д. Л. История первобытного общества. Владивосток : ДВГУ, 2003.
3. Залізник Л. П. Первісна історія України : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1999.
4. Кнышенко Ю. В. История первобытного общества и основы этнографии. Ростов-на-Дону, 1965.
5. Марков Г. Е. Первобытное общество : учебное пособие. Москва : Изд-во ист. фак. МГУ, 2009.
6. Молева Н. В., Сивкина Н.Ю. История первобытного общества : учебное пособие. Нижний Новгород : ННГУ, 2011.
7. Першиц А. И., Монгайт А. П., Алексеев В. П. История первобытного общества : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Высш. школа, 1982.
8. Станко В. Н., Гладких М. И., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства. Київ : Либідь, 1999.
9. Шрамко Б. А. История первобытного общества : учебное пособие для вузов. Харьков : Харьковский государственный университет, 1972.

Монографії, статті

1. Алексеев В. П. Становление человечества. Москва : Политиздат, 1984.
2. Борисковский П. И. Древнейшее прошлое человечества. Ленинград : Наука, 1979. 240 с.

3. Георгиевский А. Б. Эволюционная антропология (историко-научное исследование). СПб. : Нестор-История, 2009.
4. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Часть I. Австралопитеки. Часть II. Ранние Номо. Москва. Чита : ЗИП Сиб. УПК, 2002.
5. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Архантропы. Гоминиды, переходные от архантропов к палеоантропам. Москва : Едиториал УРСС, 2004.
6. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Палеоантропы. Москва : КомКнига, 2006.
7. Елинек Я. Большой иллюстрированный атлас первобытного человека. Прага : Артрия, 1985.
8. Зубов А. А. Палеоантропологическая родословная человека. Москва, 2009.
9. Зубов А. А. Становление и первоначальное расселение рода Номо. СПб : Алетейя, 2011.
10. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза / Отв. ред. Ю. В. Бромлей. Москва : Наука, 1983.
11. Назаренко В. А., Попов А. А., Глебова В. Д. Изучение эволюции органического мира : методическое пособие для учащихся, студентов и преподавателей. Ульяновск : ИПК ПРО, 1999.
12. Ламберт Д. Доисторический человек: Кембриджский путеводитель. Ленинград, 1991.

Аудиторна робота: усне опитування, співбесіда, заслуховування доповідей, дискусія, робота з тестами, робота з понятійним апаратом.

Семінарське заняття №6

ТЕМА: ПЕРВІСНЕ СУСПІЛЬСТВО ПЕРІОДУ РОЗКВІТУ РОДОВОЇ ОБЩИНИ

ПЛАН

1. Виникнення землеробства і скотарства
2. Основні технічні досягнення неолітичного й енеолітичного часу
3. Господарство і матеріальна культура мотичних землеробів-скотарів
4. Родоплемінна організація і організація влади
5. Духовна культура доби неоліту та енеоліту

Запитання для самоконтролю

1. В якому регіоні земної кулі вперше зароджується землеробство?
2. Які існують теорії стосовно появи землеробства і скотарства?
3. Хто був засновником теорії поліцентризму?
4. Які зміни відбулися у технології обробітки каменю?
5. Які нові знаряддя праці було винайдено?
6. Дайте визначення терміну «лінідж».
7. Дайте визначення терміну «фратрія».
8. Які зміни відбулися в родо-племінній організації у зв'язку з переходом до відтворюючого господарства?
9. Які зміни відбулися в організації управління родом, общинною та племенем у зв'язку з переходом до відтворюючого господарства?
10. Які найдавніші релігійні вірування Вам відомі?

Методичні рекомендації

Відповідаючи на перше запитання потрібно з'ясувати причини переходу до відтворюючого господарства, проаналізувати теорії моно- і поліцентризму стосовно

виникнення землеробства і скотарства, вказати на їх основні осередки.

Друге запитання присвячено розгляду матеріальної культури та основних технічних винаходів людства доби неоліту – енеоліту.

У третьому запитанні слід здійснити огляд господарського укладу і матеріальної культури сучасних племен мотичних землеробів-скотарів Африки, Південної Америки.

В четвертому питанні потрібно проаналізувати зміни у родо-племінній організації та організації влади в пізньопервісній общині та вплив на це регулярного надлишкового продукту.

П'яте питання присвячено проблемі зародження релігійних вірувань серед осілих первісних племен доби неоліту-енеоліту.

Спираючись на етнологічні відомості потрібно описати основні вірування та релігію сучасних пізньородових суспільств.

Підручники, посібники

1. Алексеев В. П., Першиц А. И. История первобытного общества : учебник для студентов вузов. Москва : ООО Издательство Астрель, 2004.
2. Бродянский Д. Л. История первобытного общества. Владивосток : ДВГУ, 2003.
3. Залізник Л. П. Первісна історія України : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1999.
4. Кнышенко Ю. В. История первобытного общества и основы этнографии. Ростов-на-Дону, 1965.
5. Марков Г. Е. Первобытное общество : учебное пособие. Москва : Изд-во ист. фак. МГУ, 2009.

6. Молева Н. В., Сивкина Н.Ю. История первобытного общества : учебное пособие. Нижний Новгород : ННГУ, 2011.
7. Першиц А. И., Монгайт А. П., Алексеев В. П. История первобытного общества : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Высш. школа, 1982.
8. Станко В. Н., Гладких М. И., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства. Київ : Либідь, 1999.
9. Шрамко Б. А. История первобытного общества : учебное пособие для вузов. Харьков : Харьковский государственный университет, 1972.

Монографії, статті.

1. Алексеев В. П. Становление человечества. Москва : Политиздат, 1984.
2. Борисковский П. И. Древнейшее прошлое человечества. Ленинград : Наука, 1979. 240 с.
3. Георгиевский А. Б. Эволюционная антропология (историко-научное исследование). СПб. : Нестор-История, 2009.
4. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Часть I. Австралопитеки. Часть II. Ранние Номо. Москва. Чита : ЗИП Сиб. УПК, 2002.
5. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Архантропы. Гоминиды, переходные от архантропов к палеоантропам. Москва : Едиториал УРСС, 2004.
6. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Палеоантропы. Москва : КомКнига, 2006.
7. Елинек Я. Большой иллюстрированный атлас первобытного человека. Прага : Артрия, 1985.
8. Зубов А. А. Палеоантропологическая родословная человека. Москва, 2009.

9. Зубов А. А. Становление и первоначальное расселение рода Номо. СПб : Алетейя, 2011.
10. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза / Отв. ред. Ю. В. Бромлей. Москва : Наука, 1983.
11. Назаренко В. А., Попов А. А., Глебова В. Д. Изучение эволюции органического мира : методическое пособие для учащихся, студентов и преподавателей. Ульяновск : ИПК ПРО, 1999.
12. Ламберт Д. Доисторический человек: Кембриджский путеводитель. Ленинград, 1991.

Аудиторна робота: усне опитування, співбесіда, заслуховування доповідей, дискусія, робота з тестами, робота з понятійним апаратом.

Семінарське заняття №7

ТЕМА: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПОЧАТКУ РОЗПАДУ ПЕРВІСНОГО ЛАДУ

ПЛАН

1. Зародження і розвиток обміну в первісному суспільстві та його значення. Престижна економіка; суть, форми прояву, значення
2. Форми розподілу праці в первісному суспільстві, значення і роль суспільного розподілу праці в процесі розпаду родових відносин
3. Еволюція форм власності в родовому суспільстві. Виникнення приватної власності: генезис і соціальні наслідки
4. Зародження та форми експлуатації в епоху розкладу первісного суспільства
5. Запровадження у виробництво металу та його наслідки

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення терміну «Престижна економіка».
2. Які найдавніші форми торгівельних операцій існували у первісних суспільствах.
3. Скільки розподілів праці відбулося за часів первісного ладу?
4. Охарактеризуйте перший суспільний розподіл праці.
5. Охарактеризуйте другий суспільний розподіл праці.
6. Охарактеризуйте третій суспільний розподіл праці.
7. Які форми власності існували за часів первісного суспільства?
8. Які форми експлуатації існували в первісному суспільстві?
9. Охарактеризуйте первісне рабство як форму експлуатації.
10. Які економічні наслідки впровадження у виробництва металу мало для первісних людських колективів?

Методичні рекомендації

Відповідаючи на перше запитання потрібно простежити зародження і розвиток обміну та торгівлі в первісному суспільстві. Слід окремо розглянути і престижну економіку, як один із найдавніших форм торгівлі осілих землеробських племен.

Друге запитання присвячено суспільним розподілам праці котрі відбулися в часи первісної історії. Окремо слід визначити кількість суспільних розподілів праці, розглянути значення та їх роль в процесі розпаду родових інститутів.

У третьому запитанні необхідно простежити еволюцію форм власності та їх поєднання починаючи з пізнього палеоліту і завершуючи розпадом первісного суспільства (колективна-індивідуальна-приватна).

В четвертому питанні слід розкрити зародження експлуатації серед первісних людських колективів, а саме – кабальництво, здольщину, рабство та данництво.

П'яте питання присвячено проблемі запровадження у виробництво металу. Необхідно дати характеристику першому металу (міді) та сплаву (бронзі) та проаналізувати явища, котрі були викликані цим відкриттям людства до життя.

Підручники, посібники

1. Алексеев В. П., Першиц А. И. История первобытного общества : учебник для студентов вузов. Москва : ООО Издательство Астрель, 2004.
2. Бродянский Д. Л. История первобытного общества. Владивосток : ДВГУ, 2003.
3. Залізник Л. П. Первісна історія України : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1999.
4. Кнышенко Ю. В. История первобытного общества и основы этнографии. Ростов-на-Дону, 1965.
5. Марков Г. Е. Первобытное общество : учебное пособие. Москва : Изд-во ист. фак. МГУ, 2009.
6. Молева Н. В., Сивкина Н.Ю. История первобытного общества : учебное пособие. Нижний Новгород : ННГУ, 2011.
7. Першиц А. И., Монгайт А. П., Алексеев В. П. История первобытного общества : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Высш. школа, 1982.
8. Станко В. Н., Гладких М. І., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства. Київ : Либідь, 1999.
9. Шрамко Б. А. История первобытного общества : учебное пособие для вузов. Харьков : Харьковский государственный университет, 1972.

Монографії, статті

1. Алексеев В. П. Становление человечества. Москва : Политиздат, 1984.
2. Борисковский П. И. Древнейшее прошлое человечества. Ленинград : Наука, 1979. 240 с.
3. Георгиевский А. Б. Эволюционная антропология (историко-научное исследование). СПб. : Нестор-История, 2009.
4. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Часть I. Австралопитеки. Часть II. Ранние Номо. Москва. Чита : ЗИП Сиб. УПК, 2002.
5. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Архантропы. Гоминиды, переходные от архантропов к палеоантропам. Москва : Едиториал УРСС, 2004.
6. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Палеоантропы. Москва : КомКнига, 2006.
7. Елинек Я. Большой иллюстрированный атлас первобытного человека. Прага : Артрия, 1985.
8. Зубов А. А. Палеоантропологическая родословная человека. Москва, 2009.
9. Зубов А. А. Становление и первоначальное расселение рода Номо. СПб : Алетейя, 2011.
10. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза / Отв. ред. Ю. В. Бромлей. Москва : Наука, 1983.
11. Назаренко В. А., Попов А. А., Глебова В. Д. Изучение эволюции органического мира : методическое пособие для учащихся, студентов и преподавателей. Ульяновск : ИПК ПРО, 1999.
12. Ламберт Д. Доисторический человек: Кембриджский путеводитель. Ленинград, 1991.

Аудиторна робота: усне опитування, співбесіда, заслуховування доповідей, дискусія, робота з тестами, робота з понятійним апаратом.

Семінарське заняття №8

ТЕМА: ШЛЯХИ І ФОРМИ РОЗКЛАДУ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА

ПЛАН

1. Характеристика пізньоматеринського роду
2. Патріархальний рід (характеристика, основні риси)
3. Охарактеризувати протоселянську сусідську общину
4. Великі сім'ї та безродовий варіант розпаду первісних суспільств

Запитання для самоконтролю

1. Що таке авункулокальність?
2. Що таке дизлокальність?
3. Визначіть основні риси пізньоматеринського роду.
4. Які основні риси патріархального роду?.
5. Розкрийте головні особливості патріархального роду.
6. Що таке патри- і матрилінійність?
7. Визначте основні риси первісної сусідської общини
8. Розкрийте основні особливості протоселянської сусідської общини.
9. Вкажіть на основні риси великих сімей як одного з варіантів розпаду родового суспільства
10. За яких умов можливий безродовий варіант розпаду первісного суспільства?

Методичні рекомендації

Відповідаючи на перше запитання потрібно проаналізувати пізньоматеринський рід як один з варіантів розпаду родового ладу. Також потрібно здійснити

порівняння пізньоматеринської організації з материнською та патріархальною, вказати на її особливості.

Друге запитання присвячено огляду особливостей патріархального роду. При розгляді даного питання також слід здійснити порівняння даної форми соціальної організації з іншими – зокрема матріархальною та пізньоматеринською.

В третьому питанні слід охарактеризувати протоселянську сусідську общину, вказати на її основні риси та особливості.

Четверте питання присвячено безродовому варіанту розпаду первісного суспільства та великим сім'ям. Слід охарактеризувати дані форми соціального устрою людських колективів.

Підручники, посібники

1. Алексеев В. П., Першиц А. И. История первобытного общества : учебник для студентов вузов. Москва : ООО Издательство Астрель, 2004.
2. Бродянский Д. Л. История первобытного общества. Владивосток : ДВГУ, 2003.
3. Залізник Л. П. Первісна історія України : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1999.
4. Кнышенко Ю. В. История первобытного общества и основы этнографии. Ростов-на-Дону, 1965.
5. Марков Г. Е. Первобытное общество : учебное пособие. Москва : Изд-во ист. фак. МГУ, 2009.
6. Молева Н. В., Сивкина Н.Ю. История первобытного общества : учебное пособие. Нижний Новгород : ННГУ, 2011.
7. Першиц А. И., Монгайт А. П., Алексеев В. П. История первобытного общества : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Высш. школа, 1982.

8. Станко В. Н., Гладких М. И., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства. Київ : Либідь, 1999.
9. Шрамко Б. А. История первобытного общества : учебное пособие для вузов. Харьков : Харьковский государственный университет, 1972.

Монографії, статті

1. Алексеев В. П. Становление человечества. Москва : Политиздат, 1984.
2. Борисковский П. И. Древнейшее прошлое человечества. Ленинград : Наука, 1979. 240 с.
3. Георгиевский А. Б. Эволюционная антропология (историко-научное исследование). СПб. : Нестор-История, 2009.
4. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Часть I. Австралопитеки. Часть II. Ранние Номо. Москва. Чита : ЗИП Сиб. УПК, 2002.
5. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Архантропы. Гоминиды, переходные от архантропов к палеоантропам. Москва : Едиториал УРСС, 2004.
6. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Палеоантропы. Москва : КомКнига, 2006.
7. Елинек Я. Большой иллюстрированный атлас первобытного человека. Прага : Артрия, 1985.
8. Зубов А. А. Палеоантропологическая родословная человека. Москва, 2009.
9. Зубов А. А. Становление и первоначальное расселение рода Номо. СПб : Алетейя, 2011.
10. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза / Отв. ред. Ю. В. Бромлей. Москва : Наука, 1983.
11. Назаренко В. А., Попов А. А., Глебова В. Д. Изучение эволюции органического мира :

методическое пособие для учащихся, студентов и преподавателей. Ульяновск : ИПК ПРО, 1999.

12. Ламберт Д. Доисторический человек: Кембриджский путеводитель. Ленинград, 1991.

Аудиторна робота: усне опитування, співбесіда, заслуховування доповідей, дискусія, робота з тестами, робота з понятійним апаратом.

Семінарське заняття №9

ТЕМА: ШЛЯХИ І ФОРМИ РОЗКЛАДУ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА

ПЛАН

1. Відособлення сім'ї і його соціальні наслідки
2. Моногамна сім'я: поява та її роль в розкладі родових інститутів
3. Нерівномірність і різноманітність господарського розвитку людства в епоху класоутворення
4. Розвиток грабіжницьких війн та військової демократії

Запитання для самоконтролю

1. Проаналізуйте причини відособлення сімей?
2. Які соціальні наслідки для родового суспільства мало відособлення сімей?
3. Вкажіть на причини появи моногамних сімей?
4. Яку роль відіграли моногамні сім'ї в розкладі родових інститутів?
5. Чим відрізняється первісна парна сім'я від моногамної?
6. Проаналізуйте причини нерівномірності та різноманітності господарського розвитку людства в епоху станутворення

7. Якими чинниками можна пояснити нерівномірність господарського розвитку людства?
8. Які існують гіпотези на час і місце виникнення *Homo sapiens*?
9. Дайте визначення терміну "Військова демократія".
10. Які наслідки для розпаду первісного суспільства відіграли грабіжницькі війни?

Методичні рекомендації

Відповідаючи на перше запитання потрібно наголосити на роль економічних чинників, зокрема приватної власності, на відособлення сімей з великих патріархальних колективів. Поруч з цим, слід розрити і соціальні наслідки (наприклад, можливість накопичувати багатства та зародження експлуатації) для пізньородових суспільств.

Друге запитання присвячено проблемі появи та існування моногамних сімей в часи первісного суспільства. При характеристиці моногамної сім'ї слід здійснити порівняння з парною сім'єю та вказати на переваги чи недоліки. Обов'язково наголосити на ролі моногамної сім'ї в розкладі родових інститутів.

У третьому питанні потрібно розкрити нерівномірність і різноманітність господарського розвитку людства в епоху класоутворення. Проаналізувати особливості розвитку Європи, Азії та Африки.

Четверте питання стосується завершального етапу історії первісного суспільства – військовій демократії та становленню приватної власності. Потрібно дати визначення терміну "військова демократія", вказати на явища, які були викликані до життя в цей період (грабіжницькі війни та воєнні походи).

Підручники, посібники

1. Алексеев В. П., Першиц А. И. История первобытного общества : учебник для студентов вузов. Москва : ООО Издательство Астрель, 2004.
2. Бродянский Д. Л. История первобытного общества. Владивосток : ДВГУ, 2003.
3. Залізник Л. П. Первісна історія України : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1999.
4. Кнышенко Ю. В. История первобытного общества и основы этнографии. Ростов-на-Дону, 1965.
5. Марков Г. Е. Первобытное общество : учебное пособие. Москва : Изд-во ист. фак. МГУ, 2009.
6. Молева Н. В., Сивкина Н.Ю. История первобытного общества : учебное пособие. Нижний Новгород : ННГУ, 2011.
7. Першиц А. И., Монгайт А. П., Алексеев В. П. История первобытного общества : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Высш. школа, 1982.
8. Станко В. Н., Гладких М. І., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства. Київ : Либідь, 1999.
9. Шрамко Б. А. История первобытного общества : учебное пособие для вузов. Харьков : Харьковский государственный университет, 1972.

Монографії, статті

1. Алексеев В. П. Становление человечества. Москва : Политиздат, 1984.
2. Борисковский П. И. Древнейшее прошлое человечества. Ленинград : Наука, 1979. 240 с.
3. Георгиевский А. Б. Эволюционная антропология (историко-научное исследование). СПб. : Нестор-История, 2009.
4. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Часть I. Австралопитеки. Часть II. Ранние Номо. Москва. Чита : ЗИП Сиб. УПК, 2002.

5. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Архантропы. Гоминиды, переходные от архантропов к палеоантропам. Москва : Едиториал УРСС, 2004.
6. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Палеоантропы. Москва : КомКнига, 2006.
7. Елинек Я. Большой иллюстрированный атлас первобытного человека. Прага : Артрия, 1985.
8. Зубов А. А. Палеоантропологическая родословная человека. Москва, 2009.
9. Зубов А. А. Становление и первоначальное расселение рода Номо. СПб : Алетейя, 2011.
10. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза / Отв. ред. Ю. В. Бромлей. Москва : Наука, 1983.
11. Назаренко В. А., Попов А. А., Глебова В. Д. Изучение эволюции органического мира : методическое пособие для учащихся, студентов и преподавателей. Ульяновск : ИПК ПРО, 1999.
12. Ламберт Д. Доисторический человек: Кембриджский путеводитель. Ленинград, 1991.

Аудиторна робота: усне опитування, співбесіда, заслуховування доповідей, дискусія, робота з тестами, робота з понятійним апаратом.

Семінарське заняття №10

ТЕМА: КУЛЬТУРА ПЕРВІСНИХ СУСПІЛЬСТВ

ПЛАН

1. Природничі знання
2. Поява та розвиток релігії
3. Зародження та еволюція мистецтва

Запитання для самоконтролю

1. Які найперші арифметичні дії застосовувало людство?
2. Яка система лічби (обрахунку) поширена в сучасних первісних племенах?
3. Як давні люди ділили пори року?
4. Які природні матеріали людство застосовувало для виготовлення знарядь праці?
5. Що таке тотемізм?
6. Дайте визначення терміну «магія»?
7. Що таке анімізм?
8. Що таке фетишизм?
9. Які найдавніші форми мистецтва нам відомі (види)?

Методичні рекомендації

Відповідаючи на перше запитання слід розглянути такі аспекти: зародження і розвиток природничих знань, а саме: математичних, астрономічних, медичних. Необхідно також розкрити відомості первісних людей з мінералогії, вимірювання відстаней/довжин/величин тощо.

Друге питання присвячено виникненню та еволюції релігійних вірувань. Потрібно розкрити суть та дати характеристику таких видів релігійних уявлень як тотемізм, анімізм, фетишизм та магія.

Третє питання присвячено виникненню та еволюції мистецтва. Слід вказати на еволюцію мистецтва починаючи з пізнього палеоліту до періоду класоутворення. При цьому необхідно виокремити види мистецтва, яке включає в себе образотворче, скульптуру, барельєф, пластику тощо.

Підручники, посібники

1. Алексеев В. П., Першиц А. И. История первобытного общества : учебник для студентов вузов. Москва : ООО Издательство Астрель, 2004.

2. Бродянский Д. Л. История первобытного общества. Владивосток : ДВГУ, 2003.
3. Залізник Л. П. Первісна історія України : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1999.
4. Кнышенко Ю. В. История первобытного общества и основы этнографии. Ростов-на-Дону, 1965.
5. Марков Г. Е. Первобытное общество : учебное пособие. Москва : Изд-во ист. фак. МГУ, 2009.
6. Молева Н. В., Сивкина Н.Ю. История первобытного общества : учебное пособие. Нижний Новгород : ННГУ, 2011.
7. Першиц А. И., Монгайт А. П., Алексеев В. П. История первобытного общества : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Высш. школа, 1982.
8. Станко В. Н., Гладких М. І., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства. Київ : Либідь, 1999.
9. Шрамко Б. А. История первобытного общества : учебное пособие для вузов. Харьков : Харьковский государственный университет, 1972.

Монографії, статті

1. Алексеев В. П. Становление человечества. Москва : Политиздат, 1984.
2. Борисковский П. И. Древнейшее прошлое человечества. Ленинград : Наука, 1979. 240 с.
3. Георгиевский А. Б. Эволюционная антропология (историко-научное исследование). СПб. : Нестор-История, 2009.
4. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Часть I. Австралопитеки. Часть II. Ранние Номо. Москва. Чита : ЗИП Сиб. УПК, 2002.
5. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Архантропы. Гоминиды, переходные от

- архантропов к палеоантропам. Москва : Едиториал УРСС, 2004.
6. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Палеоантропы. Москва : КомКнига, 2006.
 7. Елинек Я. Большой иллюстрированный атлас первобытного человека. Прага : Артрия, 1985.
 8. Зубов А. А. Палеоантропологическая родословная человека. Москва, 2009.
 9. Зубов А. А. Становление и первоначальное расселение рода Homo. СПб : Алетейя, 2011.
 10. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза / Отв. ред. Ю. В. Бромлей. Москва : Наука, 1983.
 11. Назаренко В. А., Попов А. А., Глебова В. Д. Изучение эволюции органического мира : методическое пособие для учащихся, студентов и преподавателей. Ульяновск : ИПК ПРО, 1999.
 12. Ламберт Д. Доисторический человек: Кембриджский путеводитель. Ленинград, 1991.

Аудиторна робота: усне опитування, співбесіда, заслуховування доповідей, дискусія, робота з тестами, робота з понятійним апаратом.

Семінарське заняття №11

ТЕМА: ПЕРВІСНЕ СУСПІЛЬСТВО І ЦИВІЛІЗАЦІЯ

ПЛАН

1. Первісна периферія класових суспільств:
 - 1.1. Типи первісної периферії і її контактів з цивілізаціями.
 - 1.2. Первісне суспільство на основних етапах світової історії.
 - 1.3. Первісне суспільство у сучасному світі.

2. Залишки первісності у класових суспільствах:
 - 2.1. Залишкові структури та спільноти.
 - 2.2. Залишкові норми та уявлення.
 - 2.3. Роль залишків первісності у наш час.

Запитання для самоконтролю

1. Як класифікуються типи первісної периферії?
2. Охарактеризуйте контакти первісної периферії з цивілізаціями.
3. Охарактеризуйте первісне суспільство відповідно до основних етапів світової історії.
4. Що відомо вам про залишкові структури та спільноти первісного суспільства?
5. Які залишкові норми та уявлення первісного суспільства властиві для сучасних цивілізацій?
6. Якою є роль залишків первісності у наш час?

Методичні рекомендації

Відповідаючи на запитання 1.1. слід розглянути такі аспекти: на які типи поділяється первісна периферія та якими є її контакти із сучасними цивілізаціями.

Питання 1.2. присвячене характеристиці первісного суспільства відповідно до основних етапів світової історії.

Питання 1.3. присвячене характеристиці проявів первісності у сучасному світі.

Питання 2.1. потребує висвітлення залишкових структур та спільнот у сучасних цивілізаціях.

Питання 2.2. потребує характеристики залишкових норм та уявлень у сучасних цивілізаціях.

При висвітленні питання 2.3. слід акцентувати увагу на ролі залишків первісності у наш час.

Підручники, посібники

1. Алексеев В. П., Першиц А. И. История первобытного общества : учебник для студентов вузов. Москва : ООО Издательство Астрель, 2004.
2. Бродянский Д. Л. История первобытного общества. Владивосток : ДВГУ, 2003.
3. Залізняк Л. П. Первісна історія України : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1999.
4. Кнышенко Ю. В. История первобытного общества и основы этнографии. Ростов-на-Дону, 1965.
5. Марков Г. Е. Первобытное общество : учебное пособие. Москва : Изд-во ист. фак. МГУ, 2009.
6. Молева Н. В., Сивкина Н.Ю. История первобытного общества : учебное пособие. Нижний Новгород : ННГУ, 2011.
7. Першиц А. И., Монгайт А. П., Алексеев В. П. История первобытного общества : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Высш. школа, 1982.
8. Станко В. Н., Гладких М. І., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства. Київ : Либідь, 1999.
9. Шрамко Б. А. История первобытного общества : учебное пособие для вузов. Харьков : Харьковский государственный университет, 1972.

Монографії, статті

1. Алексеев В. П. Становление человечества. Москва : Политиздат, 1984.
2. Борисковский П. И. Древнейшее прошлое человечества. Ленинград : Наука, 1979. 240 с.
3. Георгиевский А. Б. Эволюционная антропология (историко-научное исследование). СПб. : Нестор-История, 2009.

4. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Часть I. Австралопитеки. Часть II. Ранние Номо. Москва. Чита : ЗИП Сиб. УПК, 2002.
5. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Архантропы. Гоминиды, переходные от архантропов к палеоантропам. Москва : Едиториал УРСС, 2004.
6. Дробышевский С. В. Предшественники. Предки? Палеоантропы. Москва : КомКнига, 2006.
7. Елинек Я. Большой иллюстрированный атлас первобытного человека. Прага : Артрия, 1985.
8. Зубов А. А. Палеоантропологическая родословная человека. Москва, 2009.
9. Зубов А. А. Становление и первоначальное расселение рода Номо. СПб : Алетейя, 2011.
10. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза / Отв. ред. Ю. В. Бромлей. Москва : Наука, 1983.
11. Назаренко В. А., Попов А. А., Глебова В. Д. Изучение эволюции органического мира : методическое пособие для учащихся, студентов и преподавателей. Ульяновск : ИПК ПРО, 1999.
12. Ламберт Д. Доисторический человек: Кембриджский путеводитель. Ленинград, 1991.

Аудиторна робота: усне опитування, співбесіда, заслуховування доповідей, дискусія, робота з тестами, робота з понятійним апаратом.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА»

ЛЕКЦІЯ № 1

Тема 1. Вступ до предмету "Історія первісного суспільства"

1. Предмет "Історія первісного суспільства" та його місце в системі наук
2. Проблеми хронології. Хронологічні методи
3. Періодизація історії первісного суспільства

Тема 2. Джерелознавство первісної історії

1. Поняття історичного джерела епохи первісного ладу
2. Етнологічні джерела
3. Археологічні джерела
4. Антропологічні джерела
5. Лінгвістичні джерела
6. Писемні джерела

ЛЕКЦІЯ № 2

Тема 3. Теоретичні аспекти процесу антропогенезу

1. Місце людини в тваринному світі
2. Рушійні сили процесу антропогенезу
3. Найдавніші еволюційні витоки людства
4. Проблема прабатьківщини людства

Тема 4. Антропогенез

1. Австралопітеки
2. Номо Habilis та його роль в антропосоціогенезі
3. Архантропи: систематика, антропологічні особливості
4. Палеоантропи: систематика, особливості фізичного типу

ЛЕКЦІЯ № 3

Тема 5. Характеристика праобщини

1. Праобщина та основні етапи її розвитку
2. Роль мисливства та збиральництва в праобщині

3. Матеріальна культура часів праобщини
4. Зачатки мистецтва та релігійних уявлень в добу праобщини

Тема 6. Завершення процесу антропогенезу та поява общинно-родової організації

1. Поява людини сучасного фізичного типу. Гіпотези походження
2. Морфо-фізіологічні особливості верхньопалеолітичної людності
3. Расогенез
4. Заселення Америки та Австралії
5. Виникнення общинно-родової організації

ЛЕКЦІЯ № 4

Тема 7. Давня родова община первісних мисливців, збирачів і рибалок

1. Розвиток продуктивних сил пізнього палеоліту
2. Розвиток продуктивних сил мезоліту
3. Криза мисливсько-збиральницького господарства

Тема 8. Первісне суспільство періоду розквіту родової общини (епоха неоліту і енеоліту)

1. Неолітична революція. Основні осередки зародження землеробства
2. Суспільні відносини
3. Система управління родом

ЛЕКЦІЯ № 5

Тема 9. Передумови і причини розпаду первісного ладу.

1. Поява регулярного надлишкового продукту
2. Розвиток обміну і його значення
3. Суспільний розподіл праці
4. Зародження приватної власності.

ЛЕКЦІЯ № 6

Тема 10. Шляхи і форми розкладу первісного суспільства

1. Перехід від материнського роду до патріархального
2. Пізньоматеринській рід
3. Безродова форма розкладу первісного суспільства
4. Первісна сусідська община
5. Велика сім'я

ЛЕКЦІЯ № 7

Тема 11. Зародження суспільних класів і шляхи переходу до цивілізації.

1. Зародження суспільних класів
2. Шляхи переходу до цивілізації.
3. Розвиток грабіжницьких війн та військової демократії.

Тема 12. Культура первісного суспільства.

1. Виникнення і розвиток природничих знань
2. Розвиток мистецтва в первісному суспільстві
3. Релігійні уявлення

ЛЕКЦІЯ № 8

Тема 13. Первісне суспільство і цивілізація

1. Первісна периферія класових суспільств:
 - 1.1. Типи первісної периферії і її контактів з цивілізаціями.
 - 1.2. Первісне суспільство на основних етапах світової історії.
 - 1.3. Первісне суспільство у сучасному світі.
2. Залишки первісності у класових суспільствах:
 - 2.1. Залишкові структури та спільноти.
 - 2.2. Залишкові норми та уявлення.
 - 2.3. Роль залишків первісності у наш час.

Підсумковий контроль знань з дисципліни (перелік питань до заліку)

1. Історіографія і сучасний стан вивчення історії первісного суспільства
2. Джерела вивчення історії первісного суспільства
3. Антропосфера
4. Проблема періодизації історії первісного суспільства
5. Поховання неандертальців як джерело вивчення праобщини
6. Проблеми походження палеолітичного мистецтва
7. Первісне людське стадо - праобщина-община
8. Використання та добування вогню. Вогонь в житті первісної людини
9. Житла та поселення первісної епохи. (Проблема походження та конкретна характеристика по періодам історії первісного суспільства).
10. Шлюб та сім'я. Рахунок спорідненості та локальність поселення подружжя.
11. Структура первісного суспільства: локальна група, община, рід, плем'я та їх співвідношення
12. Організація влади в первісному суспільстві
13. Статеві-віковий поділ праці
14. Розвиток природного середовища на етапі раннього первісного суспільства (плейстоцен, голоцен)
15. Криза палеолітичного господарства та шляхи її подолання
16. Привласнювальне господарство
17. Первісне суспільство як початковий період людської історії.
18. Періодизація історії первісного суспільства.
19. Джерела вивчення історії первісного суспільства.

20. Аборигени Австралії як джерело вивчення історії первісного суспільства.
21. Синполітейне первісне населення Америки як джерело вивчення історії первісного суспільства.
22. Синполітейне первісне населення Сибіру як джерело вивчення історії первісного суспільства.
23. Антропосфера (соціосфера, техносфера, ноосфера).
24. Місцеві особливості розвитку антропосфери та виникнення цивілізацій.
25. Розвиток природи в палеолітичний час (в плейстоцені).
26. Розвиток природи в добу мезоліту-неоліту (в голоцені).
27. Господарсько-культурні типи та історико-етнографічні спільності.
28. Мовна класифікація народів світу та ностратична мовна спільність.
29. Історичні типи етносів та етногенетичні процеси.
30. Рушійні сили антропосоціогенезу.
31. Найближчі пращури людини. Прабатьківщина людства.
32. Вогонь в житті первісного суспільства.
33. Житлобудівництво первісної епохи. Соціальні функції жител та поселень.
34. Статеві-віковий поділ праці у первісного суспільстві. Ініціації.
35. Привласнювальне господарство.
36. Раннє відтворювальне господарство.
37. Розвинуте відтворювальне господарство.
38. Криза палеолітичного мисливського господарства та шляхи її подолання.
39. Перехід від привласнювального господарства до відтворювального (Неолітична революція).
40. Перший та другий великі суспільні поділи праці.

41. Первісне людське стадо та прагрумада палеоантропів).
42. Виникнення родовой громади (приборкання зоологічного індивідуалізму та виникнення екзогамії).
43. Виникнення та розвиток племені.
44. Матріархат та патріархат.
45. Структура суспільства ранньої та пізньої родовой громади, організація управління.
46. Виникнення грабіжницьких воєн. Військова демократія як зародок державної влади.
47. Протоцивілізації в Україні.
48. Прикладні знання первісного суспільства.
49. Мистецтво палеоліту як джерело вивчення світогляду раннього первісного суспільства.
50. Пам'ятки духовної культури первісного суспільства на території України.
51. Форми світогляду раннього первісного суспільства.
52. Австралійські чурінги та їхні аналоги в археологічних джерелах.
53. Світогляд розвинутого первісного суспільства. Культ вмираючого та воскресючого бога.
54. Курганний поховальний обряд як джерело вивчення світогляду стародавнього суспільства.
55. Аполітейні та синполітейні первісні суспільства.
56. Релікти та пережитки первісного суспільства в сучасності.

Список рекомендованої літератури

1. Станко В. Н., Гладких М. І., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства. К. : Либідь. 1999. 240 с.
2. Алексеев В. П., Першиц А. И. История первобытного общества. М. Высшая школа. 1990. 352 с.
3. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза. М. : Наука. 1983. 432 с.
4. История первобытного общества. Эпоха первобытной родовой общины. М. : Наука. 1986. 576 с.
5. История первобытного общества. Эпоха классовобразования. М. : Наука. 1988.
6. Давня історія України. Том 1. Первісне суспільство. К. : Наукова думка. 1997. 559 с. (авт. кол. : Березанська С. С., Гладилін В. М., Гладких М. І. та ін.).
7. Давня історія України. У двох книгах. К. : Либідь. 1995. Кн. 1. 240 с., Кн. 2 224 с. (Авт. кол. : Толочко П. П., Козак Д. Н., Крижицький С. Д. та ін.).
8. Елинек Я. Большой иллюстративный атлас первобытного человека. Прага : Артия - 1982. 560 с.
9. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник : навч. посіб. / В. М. Литвин, В. І. Гусев, А. Г. Слюсаренко та ін. К., Вища шк., 2002. 430 с.
10. Павленко Ю. В. Раннеклассовое общество (генезис и пути развития). Киев, 1989.
11. Тейлор Э. Б. Первобытная культура. М. : Политиздат. 1989.
12. Сегеда С. Основи антропології. К. : Либідь. 1995. 206 с.

13. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза. М. : Наука. 1983. 432 с.
14. История первобытного общества. Эпоха первобытной родовой общины. М.: Наука. 1986. 576 с.
15. Алексеев В. П. Этногенез. М. : Высшая школа. 1986. 176 с.
16. Петров В. П. Этногенез слов'ян: джерела, етапи розвитку і проблематика. К., 1972. 214 с.
17. Рыбаков Б. А. Язычество древних словян. М. : Наука. 1981. 608 с.